

PREZENTARE DE CARTE

Tiziana Matarazzo, *Micromorphological analysis of activity areas sealed by Vesuvius' Avellino eruption. The Early Bronze Age village of Afrangola in southern Italy*, Archaeopress Archaeology, Oxuniprint, Oxford, 2015, 200 p., 72 figuri color, anexă cu 91 figuri color, ISBN 978-1-78491-211-6.

Constantin HAITĂ*

Volumul de față, deși reprezintă publicarea unei lucrări de doctorat, se prezintă ca o excepție, din cel puțin două puncte de vedere. În primul rând, deoarece este realizată într-un domeniu de cercetare conex arheologiei, *Micromorfologia Solului*, care beneficiază de o metodologie de analiză foarte detaliată și directă (a unor probe de sedimente și soluri în stare nederanjată), dar care necesită de cele mai multe ori resurse financiare și umane importante. Din această cauză, dar și a faptului că această temă de cercetare nu este întotdeauna integrată în proiectele arheologice importante, astfel de contribuții științifice văd foarte rar lumina tiparului, cel puțin în țara noastră. În al doilea rând, acest studiu este dedicat unui sit preistoric datat în perioada de început a epocii bronzului, din sudul Italiei, în regiunea Campania, care prezintă condiții de conservare cu totul extraordinare, aproape unice în Europa. Erupția Avellino, a vulcanului Vesuvius, din anul 1995+10 cal BC a făcut ca vestigiile arheologice să fie acoperite cu un depozit de cenușă de aproape 1 m grosime, situl Afrangola fiind din această cauză denumit și „Noul Pompei”. Această erupție vulcanică a acoperit siturile arheologice din zonă și a fosilizat întregul peisaj, inclusiv terenuri cultivate, limite de teritorii și drumuri de acces, fiind observate chiar urme de pași și urme ale unor mijloace de transport. Facem aici mențiunea că astfel de condiții de conservare, cu totul excepționale, sunt întâlnite și în cazul așezărilor de tip *tell*, cum sunt cele gumelnițene din Muntenia și Dobrogea, mai ales în situațiile în care partea superioară a secvenței stratigrafice este suprapusă de depuneri arheologice atribuite unor locuiri posterioare.

Volumul prezentat aici este structurat în 5 capitole – 1. Introducere; 2. Așezarea din epoca bronzului timpuriu Afrangola; 3. Metode; 4. Rezultate micromorfologice; 5. Discuții – și este completat cu o anexă, ce conține 91 de figuri color, în care sunt prezentate principalele caracteristici ale secțiunilor subțiri realizate pe probele micromorfologice prelevate în structuri/construcții, complexe și zone deschise.

În capitolul introductiv (1), sunt prezentate principalele elemente ale *faciesului cultural* din câmpia Campania, datat aproximativ între 4000 și 3100 cal BP, o cultură arheologică ce este caracterizată îndeosebi prin stilul și decorul ceramic. Locuirea de la începutul epocii bronzului, din această zonă, este marcată prin mici așezări sedentare, răspândite. Cele mai multe structuri de tip domestic sunt în formă de potcoavă, cu pereți din elemente de lemn împletite și stuf, susținuți de pari de diferite dimensiuni (în general cca. 25 cm diametru), amplasați în lungul

* Muzeul Național de Istorie a României, Centrul Național de Cercetări Pluridisciplinare, Calea Victoriei, nr. 12, sector 3, 030026, București, e-mail: costel_haita@yahoo.com.

laturilor structurii. Podelele nu erau realizate din materiale preparate – *construite*, iar partea internă a pereților era lutuită doar în rare cazuri. Aceste structuri au dimensiuni de 4-15 m lungime și 3-9 m lățime. Construcții de mai mici dimensiuni sunt situate în jurul așezărilor; structurile nu sunt fortificate, dar apar grupate. Gropile de par observate uneori sunt atribuite unor limite / *garduri*, ce separă zone din interiorul așezărilor. În regiunea Campania, în perioada de început a epocii bronzului, este cunoscută o locuire caracterizată printr-o economie mobil-sedentară, constând din așezări permanente ce depind de o economie cerealiară, practică în zonele joase, combinată cu gestiunea caprinelor prin transumanță (sezonieră) în zonele montane.

În capitolul referitor la prezentarea contextului arheologic (2), sunt prezentate cadrul fizico-geografic, principalele formațiuni geologice, incluzând principalele secvențe de roci eruptive, ca și caracteristicile solurilor formate pe depozite vulcanice.

Așezarea Afrangola a fost descoperită în anul 2005, în timpul construcției unei căi ferate de mare viteză, și a fost cercetată de o echipă pluridisciplinară în perioada iulie 2005 - octombrie 2006. Elementele de arhitectură identificate corespund unor locuințe de mari dimensiuni, în formă de potcoavă, dar și rectangulare, unor locuințe de mai mici dimensiuni, ovale și circulare, unei serii de complexe de tipul unor zone de activitate, o zonă închisă, delimitată prin garduri, acestea fiind indicate prin gropile de par succesive. Artefactele sunt reprezentate în principal prin cele 400 de vase ceramice, majoritatea intacte, unele având o înălțime de aproape 1 m, fiind adecvate atât stocajului, cât și preparării hranei solide sau lichidelor. Așezarea prezintă caracteristici tipice pentru perioada de început a epocii bronzului din regiunea Campania, areal pentru care, pe baza cercetărilor arheologice, a fost definită o strategie de practicare a agriculturii cunoscută sub numele *a campi ad erba*, constând în faptul că utilizarea terenurilor agricole alterna între cultivarea plantelor și pășunat. De asemenea, râul Clanis, din apropierea așezării cercetate, ar fi putut să aibă un rol important în economia agricolă a acesteia, fiind utilizat pentru irigarea naturală, în timpul inundațiilor, a teritoriilor învecinate, unde sunt situate o mare parte a terenurilor cultivate identificate până în prezent. Cercetările arheologice indică faptul că Afrangola era una dintre cele câteva așezări active în timpul erupției Avellino. Lipsa obiectelor de metal este interpretată atât prin depunerea lor, în epocă, în depozite caracteristice de tip „ripostigli”, dar și prin faptul că locuitorii ar fi putut recupera bunurile înainte de a se salva din fața erupției vulcanice. De asemenea, lipsa resturilor scheletice umane și prezența a numai două schelete de animale (o pisică și un câine) indică faptul că situl a fost părăsit înainte de a fi acoperit cu cenușă vulcanică.

În capitolul metodologic (3), sunt prezentate definiția micromorfologiei solului, contextul de teren și localizarea celor 80 de eşantioane, procesarea probelor pentru realizarea secțiunilor subțiri și conceptele și terminologia analizei la microscop. Principalele elemente descriptive considerate sunt: microstructura și porozitatea, matricea sedimentară, ce include materialele grosiere – de origine organică și anorganică, masa fină și caracteristicile pedologice texturale (de ex., peliculele argiloase) și chimice (de ex., impregnațiile calcitice), sin-depoziționale, dar și post-depoziționale.

Capitolul dedicat rezultatelor analizei micromorfologice (4) este cel mai amplu dar și foarte bine ilustrat, atât în ceea ce privește contextul de teren, dar și prin imagini ale secțiunilor subțiri analizate și prin fotografiile realizate la microscopul optic cu lumină polarizată. Menționăm aici calitatea ireproșabilă a lucrării, atât ca sinteză și structură a informației analizate și prezentate, dar și prin calitatea ilustrației și suportul tipăriturii.

În vederea caracterizării cadrului natural și a înțelegerii proceselor fizico-chimice și pedologice, au fost prelevate eşantioane martor din orizontul de paleosol și, respectiv, din

sedimentele depuse în timpul erupției. În prima parte a acestui capitol, sunt descrise principalele tipuri de microstructură și constituenții principali ai probelor studiate, urmând ca în continuare să fie prezentate situațiile arheologice cercetate, fiecare locuință, structură sau complex, în parte, fiind ilustrat printr-un plan și prin câteva imagini sugestive din timpul cercetărilor.

În capitolul final (5), dedicat discuțiilor, sunt organizate tematic cele mai importante rezultate ale studiului micromorfologic în context domestic – în interiorul construcțiilor și în complexe și zone de activitate exterioare (zone deschise, zone protejate cu garduri, zone de deșeuri). În ceea ce privește locuirea din interiorul structurilor, sunt de remarcat raritatea constituenților antropici, ce sugerează un spațiu neobișnuit de curat. [Protejarea solului de locuire prin cuverturi vegetale nu poate fi luată în considerație, întrucât acestea, dacă ar fi existat, cu siguranță ar fi fost observate în aceste condiții deosebite de conservare.] Faptul remarcat este deci interpretat ca un indiciu al unei locuiri de scurtă durată. Compactarea diferențiată a solului din interiorul locuințelor, prin pasaj repetat, este interpretată în termeni ai activităților umane. Zonele de circulație sunt diferențiate de zonele de stocaj, în unele cazuri acestea din urmă fiind atestate prin informațiile arheologice, ca și zonele ce păstrează urme ale unor elemente de lemn și sugerează prezența unor piese de mobilier. Nu au fost descoperite indicii asupra cuverturilor vegetale, lutuiei sau alte materiale destinate protecției suprafeței locuite, deși impresiunile de împletituri vegetale, abundența materialelor vegetale arse și a fitolitelor indică faptul că aceste materiale erau disponibile. De asemenea, nu există indicii ale unor soluri construite, suprafața locuită fiind realizată din materialul din care este constituit solul natural local. Se poate considera că timpul investit în prepararea podelei era redus, la fel ca și în cazul construcției locuinței. Asocierea resturilor de combustie cu râșnițe, suprafețe preparate – de tip *concotto*, oase și lentile micro-stratificate cu cenușă carbonică, sugerează activități de preparare a hranei, acestea fiind localizate în general în vecinătatea cuptoarelor. Alte structuri sunt atribuite unor funcții diferite, de la stocaj (atât a grânelor, dar și a instrumentarului necesar pentru lucrarea ogorului, inclusiv a unui car) la hrănirea sau nașterea (!) animalelor. În cazul depunerilor stratificate, ce includ constituenți antropici frecvenți, cel mai adesea identificate în zone de deșeuri, se estimează o intensitate scăzută a locuirii, exprimată atât prin gradul de compactare a solului, cât și prin intensitatea acumulării antropice.

Atribuirea funcționalității spațiului locuit contribuie, alături de informațiile de ordin arheologic privind arhitectura și caracterizarea artefactelor, la formularea interpretărilor arheologice privind structura ierarhică a comunității, pe baza diferențierii sociale. În concluzie, analiza micromorfologică reliefează faptul că, în ciuda eforturilor necesare realizării unor tipuri variate de structuri, ce servesc unor scopuri diverse, așezarea cercetată nu a beneficiat de o locuire intensă. Fortuit, locuirea a fost de scurtă durată, cca. cinci ani, sau poate chiar mai puțin de doi ani (!), înainte de a fi distrusă de erupția Avellino a vulcanului Vezuviu.

Așa cum era de așteptat, lucrarea prezentată a beneficiat de sprijinul unor cercetători renumiți în domeniu, dar și de o bibliografie tematică foarte cuprinzătoare.

Deși prezentarea noastră succintă nu a evidențiat decât o mică parte a informațiilor prezentate în acest inedit volum, sperăm că acesta va suscita, cât mai pe larg, interesul arheologilor din țara noastră; cazurile studiate sunt cu atât mai interesante, cu cât o mare parte a temelor discutate nu este foarte des întâlnită în literatura arheologică de la noi.